

Ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου και των δικαιωμάτων του παιδιού στις υπηρεσίες για οικογένειες που επηρεάζονται από τη χρήση ναρκωτικών

Παιδιά και οικογένειες που επηρεάζονται
από τη χρήση ναρκωτικών από τους γονείς.
Πρακτικός οδηγός

Corina Giacomello

Ενσωμάτωση των δικαιωμάτων του φύλου και του παιδιού στις υπηρεσίες για οικογένειες που πλήττονται από τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών

Συνοπτική παρουσίαση¹

Πρακτικός Οδηγός που εκπονήθηκε από την Καθηγήτρια Corina Giacomello, Αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Chiapas, Μεξικό.

Οι απόψεις που εκφράζονται σε αυτό το έργο είναι ευθύνη του συνεισφέροντος εμπειρογνώμονα συγγραφέα και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα την επίσημη πολιτική του Συμβουλίου της Ευρώπης.

1. Η παρούσα συνοπτική παρουσίαση περιλαμβάνει αποσπάσματα από τον πλήρη οδηγό. Πλήρεις βιβλιογραφικές και νομικές αναφορές στην παρούσα έκδοση μπορείτε να βρείτε στον πλήρη οδηγό στην ιστοσελίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης <https://rm.coe.int/publication-integrating-gender-and-children-s-rights-in-services-for-f/1680b2e2f8>.

1. Εισαγωγή

Οι δάσκαλοι και οι υπηρεσίες πρέπει να είναι υπομονετικοί με τα παιδιά. Πρέπει να ακούσουν τη φωνή του παιδιού και... τη σιωπή του παιδιού. Βοηθά να υπάρχει στήριξη σε όλα χωρίς τον κίνδυνο να χάσεις το σπίτι σου και να είσαι σε ένα ίδρυμα. Βοηθά αν το παιδί μπορεί να έχει ένα ήσυχο σπίτι, θεραπεία για τους γονείς, ένα σχολείο που καταλαβαίνει και ένα δίκτυο που το υποστηρίζει σε φαγητό, καθαρά ρούχα, καθαρό σπίτι, ήσυχο ύπνο, μελέτη, πηγαίνοντας στο σχολείο εγκαίρως. Οι θεραπευτές είναι χρήσιμοι, αλλά στα παιδιά δεν αρέσει να πηγαίνουν στη θεραπεία. Αλέξης, 14 ετών, Ελλάδα²

Η γονική εξάρτηση από το αλκοόλ και τις παράνομες ουσίες είναι μία από τις πολλαπλές δυσμενείς εμπειρίες της παιδικής ηλικίας (Adverse Childhood Experiences/ACEs). Οι Δυσμενείς Παιδικές Εμπειρίες αφορούν σε αγχωτικές εμπειρίες που συμβαίνουν κατά την παιδική ηλικία και επηρεάζουν άμεσα ένα παιδί ή επηρεάζουν το οικογενειακό περιβάλλον στο οποίο ζει (Lorenc et al. 2023: 1). Οι Δυσμενείς Παιδικές Εμπειρίες σχετίζονται με επικίνδυνες συμπεριφορές υγείας, χρόνιες παθήσεις, χαμηλό δυναμικό ζωής και πρόωρο θάνατο (Bellis et al. 2015). Σε σύγκριση με τους συνομηλίκους τους, τα παιδιά των γονέων που έχουν αναπτύξει εξάρτηση από ουσίες παρουσιάζουν αυξημένα ποσοστά άγχους, κατάθλιψης, εναντιωματικής συμπεριφοράς, προβλημάτων συμπεριφοράς και επιθετικής συμπεριφοράς, καθώς και χαμηλότερα ποσοστά αυτοεκτίμησης και κοινωνικής ικανότητας (Solis et al. 2012: 5). Επιπλέον, όταν συνυπάρχουν προβλήματα ψυχικής υγείας και διαταραχές χρήσης ουσιών (που είναι η πιο κοινή κατάσταση), τα παιδιά διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο κακής έκβασης (Dawe et al. 2008: 4). Η γονική χρήση ουσιών μπορεί να βιώνεται και να συνεχίζεται από γενιά σε γενιά: αφενός, τα άτομα που κάνουν χρήση ουσιών και είναι γονείς είναι συχνά τα ίδια παιδιά που βίωσαν Δυσμενείς Παιδικές Εμπειρίες, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης αλκοόλ και παράνομων ουσιών, της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής κακοποίησης (McDonagh et al. 2023). Τα στοιχεία δείχνουν επίσης ότι δεν διατρέχουν κίνδυνο βλάβης όλα τα παιδιά που ζουν σε οικογένεια με χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών (Comiskey 2019).

Από το 2020 η Ομάδα Πομπιντού ηγείται του Έργου «Παιδιά των οποίων οι γονείς κάνουν χρήση ναρκωτικών»³, το οποίο επικεντρώνεται σε παιδιά και οικογένειες που πλήττονται από εξάρτηση από ουσίες. Πρόκειται για ένα Έργο βασισμένο στα ανθρώπινα δικαιώματα που βρίσκεται στη διασφάλιση

2. Ο Αλέξης – το όνομα είναι ψευδώνυμο – συμμετείχε στη μελέτη της ομάδας Πομπιντού. Ακούστε τη σιωπή του παιδιού. Τα παιδιά μοιράζονται τις εμπειρίες και τις προτάσεις τους σχετικά με τις επιπτώσεις της χρήσης ναρκωτικών στην οικογένεια.

3. <https://www.coe.int/en/web/pompidou/children>

των δικαιωμάτων των παιδιών στην υγεία, στην εκπαίδευση, στην ανάπτυξη, στη συμμετοχή, σ'ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο, καθώς και στο δικαίωμα να μην χωρίζονται από τις οικογένειές τους και τα δικαιώματα των ανθρώπων να μην στιγματίζονται, να υφίστανται διακρίσεις και να ποινικοποιούνται λόγω εξάρτησης από ουσίες. Στοχεύει στην οικοδόμηση και εδραίωση αφηγήσεων και πρακτικών που, ενώ εξετάζουν τους γονείς και τα παιδιά στα δικά τους δικαιώματα, τα αντιμετωπίζουν επίσης ως οικογένεια.

Ο Οδηγός για την ενσωμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων του παιδιού και της διάστασης του φύλου στις υπηρεσίες και τη φροντίδα παιδιών και οικογενειών που πλήττονται από τη χρήση ναρκωτικών συγκεντρώνει τον πλούτο των γνώσεων που έχουν συσσωρευτεί από την αρχή του Έργου και διατυπώνει 108 συγκεκριμένες συστάσεις για τα κράτη μέλη, τους δημόσιους οργανισμούς και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις που εργάζονται με παιδιά και γονείς που πλήττονται από εξάρτηση από ουσίες. Οι ολοκληρωμένες συστάσεις καθώς και συγκεκριμένα παραδείγματα πρακτικών και προγραμμάτων διατίθενται στον πλήρη Οδηγό.

2. Κρυφή βλάβη

Η εμπειρία των παιδιών που επηρεάζονται από τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών από τους γονείς έχει γίνει ευρέως γνωστή ως «κρυφή βλάβη». Ο όρος συμπυκνώνει τα δύο βασικά χαρακτηριστικά αυτής της εμπειρίας: αυτά τα παιδιά συχνά δεν είναι γνωστά στις υπηρεσίες και ότι υφίστανται βλάβη με διάφορους τρόπους ως αποτέλεσμα της συμβιβασμένης γονικής μέριμνας που μπορεί να εμποδίσει την κοινωνική, σωματική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού (Tusla και HSE 2019a: 8).

Ο Οδηγός ενσωματώνει τα δύο στοιχεία που περιλαμβάνονται στην παραπάνω επεξήγηση και προσθέτει δύο νέα, προκειμένου να κατανοήσει πληρέστερα και, ως εκ τούτου, να αντιμετωπίσει τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά και οι οικογένειες που πλήττονται από την εξάρτηση από τα ναρκωτικά. Αυτές είναι: οι επιπτώσεις των πολιτικών που σχετίζονται με τα ναρκωτικά στους γονείς και η έμφυλη βία και οι διακρίσεις κατά των γυναικών και των κοριτσιών που κάνουν χρήση ουσιών.

Οι τέσσερις πτυχές είναι αλληλένδετες και θα πρέπει να αντιμετωπιστούν με ολοκληρωμένο τρόπο, προκειμένου να διασφαλιστεί η ευημερία του παιδιού κατά την εκπλήρωση των δικαιωμάτων του, προωθώντας και διασφαλίζοντας επίσης την ευημερία των γονέων του.

2.2 Περιεχόμενα του οδηγού

Ο Οδηγός χωρίζεται σε τρεις ενότητες:

Ενότητα I: Νομικό πλαίσιο και γενικές αρχές, το οποίο περιλαμβάνει:

- Καθολικά πρότυπα για την προστασία και την ενίσχυση των δικαιωμάτων του παιδιού.
- Τα πρότυπα του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία και την ενίσχυση των δικαιωμάτων των παιδιών.
- Πρότυπα για την υποστήριξη γονέων με εξάρτηση από ουσίες.
- Πρότυπα για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας και του τραύματος.

Ενότητα II: Εθνική Στρατηγική:

- Δημιουργία Εθνικής Στρατηγικής.
- Περιεχόμενο της Στρατηγικής.
- Συμμετοχή παιδιών και οικογενειών.
- Αξιολόγηση και παρακολούθηση.
- Διάδοση και ευαισθητοποίηση.
- Σχέδιο Δράσης.

Ενότητα III: Κοινωνικές υπηρεσίες

- Παροχή υπηρεσιών.
- Ικανότητα προσωπικού και κοινή κατάρτιση.
- Εντοπισμός και παραπομπή.
- Διεπιστημονική και συμμετοχική εργασία με οικογένειες και παιδιά.
- Εκπαίδευση, πρόληψη, εντοπισμός και παραπομπή σε σχολικά περιβάλλοντα.
- Υπηρεσίες για άτομα που κάνουν χρήση ναρκωτικών και τις οικογένειές τους.
- Υπηρεσίες και καταφύγια για γυναίκες θύματα έμφυλης βίας.

Κάθε τμήμα του Οδηγού είναι ανεξάρτητο και μπορεί να συμβουλευτεί χωριστά, ανάλογα με τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα ή τον τομέα εργασίας του κάθε επαγγελματία. Κάθε επιμέρους ενότητα περιλαμβάνει συγκεκριμένα σημεία που μπορούν να ενσωματωθούν σε υφιστάμενες δράσεις και πολιτικές σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, καθώς και να προτρέψουν στη δημιουργία νέων παρεμβάσεων. Για την ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου μοντέλου, συνιστάται οι εθνικές κυβερνήσεις να εγκρίνουν τον Οδηγό ως εθνικό χάρτη πορείας. Ο Οδηγός δεν προορίζεται να υποκαταστήσει τους υφιστάμενους κανονισμούς και πρακτικές που αφορούν στα παιδιά και στα άτομα που κάνουν χρήση ουσιών. Αντίθετα, αποτελεί μια πρόσθετη προοπτική για τις οικογένειες που πλήττονται από την ουσιοεξάρτηση

και έχει ως στόχο να προσφέρει στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, τις υπηρεσίες και τους επαγγελματίες νέες προοπτικές και υποδεικνυόμενες δράσεις που πρέπει να ενσωματωθούν στα καθημερινά τους καθήκοντα.

3. Νομικό πλαίσιο

Ο Οδηγός και οι συστάσεις του βασίζονται σε νομικά δεσμευτικούς διεθνείς νόμους και πόρους «μη δεσμευτικού δικαίου», όπως διεθνή ψηφίσματα, συστάσεις, κατευθυντήριες γραμμές και εγχειρίδια. Ο παρακάτω πίνακας συνθέτει τα βασικά δικαιώματα που αναφέρονται για κάθε ομάδα και τα εργαλεία που περιγράφονται ή αναφέρονται στην πρώτη ενότητα του Οδηγού.

Ομάδα	Δικαιώματα	Εργαλεία που παρουσιάζονται στον οδηγό
Παιδιά	• Βέλτιστο συμφέρον του παιδιού • Δικαίωμα στην ολιστική ανάπτυξη • Δικαίωμα στην υγεία • Δικαίωμα στη μη διάκριση • Δικαίωμα προστασίας από τη βία και την κακομεταχείριση • Δικαίωμα στην εκπαίδευση και την ενημέρωση • Δικαίωμα σε φιλικές προς τα παιδιά υπηρεσίες υγείας, κοινωνικές και δικαστικές υπηρεσίες • Δικαίωμα σε επαρκές βιοτικό επίπεδο • Δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή και υποστήριξη των γονέων	• Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού • Στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης • Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων • Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης • Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την άσκηση των δικαιωμάτων του παιδιού • Σύμβαση για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση (Σύμβαση του Λανζαρότε) • Στρατηγική του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα δικαιώματα του παιδιού • Κοινωνικές υπηρεσίες φιλικές προς τα παιδιά • Φιλική προς τα παιδιά υγειονομική περίθαλψη • Φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη
Γονείς	• Δικαίωμα στην οικογένεια • Δικαίωμα γονικής μέριμνας • Δικαίωμα στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο υγείας • Δικαίωμα μη διάκρισης και ποινικοποίησης για χρήση ουσιών	• Καταστατικό της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας • Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου • Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα • Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία • Συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών για τα ναρκωτικά

		• Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων • Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης • Έγγραφο αποτελεσμάτων της UNGASS • Διεθνείς κατευθυντήριες γραμμές για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις πολιτικές για τα ναρκωτικά • Διεθνή πρότυπα για τη θεραπεία των διαταραχών της χρήσης ναρκωτικών • Διεθνή πρότυπα πρόληψης για τη χρήση ναρκωτικών
Γυναίκες που κάνουν χρήση ουσιών και είναι μητέρες	• Ελευθερία από την έμφυλη βία, το στίγμα και τις διακρίσεις • Υπηρεσίες ενημέρωσης για το τραύμα και ανταποκρινόμενες στο φύλο	• Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (CEDAW) • Σύμβαση για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης) • Κανόνες της Μπανγκόκ των Ηνωμένων Εθνών, για τις γυναίκες που στερούνται της ελευθερίας τους και μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα για τις γυναίκες που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο • Ψήφισμα Ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου στις πολιτικές και τα προγράμματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά • Εργαλειοθήκη σε μέτρα που δεν αφορούν στη στέρηση ελευθερίας που λαμβάνουν υπόψη τη διάσταση του φύλου • Κατευθυντήριες γραμμές για την πρόληψη των ναρκωτικών και θεραπεία για κορίτσια και γυναίκες • Κατευθυντήριες γραμμές για τον εντοπισμό και τη διαχείριση της χρήσης ουσιών και των διαταραχών χρήσης ουσιών κατά την εγκυμοσύνη • Εγχειρίδιο εφαρμογής μιας προσέγγισης με βάση το φύλο στις πολιτικές για τα ναρκωτικά: πρόληψη, θεραπεία και ποινική δικαιοσύνη

Γενικές αρχές

Οι ακόλουθες γενικές αρχές βασίζονται στο νομικό πλαίσιο και αποσκοπούν στον προσανατολισμό της εφαρμογής των συστάσεων. Μπορούν επίσης να λειτουργήσουν ως κατάλογος ελέγχου που θα μπορούσε να εφαρμοστεί από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και τους επαγγελματίες, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι πολιτικές, τα προγράμματα και οι δράσεις συμμορφώνονται πλήρως με το πνεύμα και τις συστάσεις του οδηγού.

- i. Να κατονομάσει τα παιδιά που επηρεάζονται από την ουσιοεξάρτηση των γονέων και να δοθεί ορατότητα στις συγκεκριμένες επιπτώσεις της εξάρτησης από ουσίες στα παιδιά και τις οικογένειες, τη σύνδεσή τους με τις πολιτικές που σχετίζονται με τα παιδιά, τα δικαιώματα των γυναικών και τις πολιτικές για τα ναρκωτικά, συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων της στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.
- ii. Να αναγνωρίσουν τα κρυμμένα στίγματα και βλάβες που επηρεάζουν τα παιδιά και τις οικογένειές τους και να εργαστούν για τη χρήση γλώσσας, στάσεων και προσεγγίσεων χωρίς στίγμα στις υπηρεσίες.
- iii. Αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών της φυλάκισης και της στέρησης των παιδιών από τους γονείς τους και των επιπτώσεων που μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά την ευημερία του παιδιού και τη σχέση με τους γονείς.
- iv. Να διασφαλίζουν ότι το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού αποτελεί πρωταρχικό μέλημα κατά την αξιολόγηση των επιπτώσεων και της αντιμετώπισης της χρήσης ουσιών από τους γονείς και να εγγυώνται ότι η ατομική αξιολόγηση λαμβάνει υπόψη τις απόψεις του παιδιού, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία, το επίπεδο ωριμότητας και ικανότητάς του.
- v. Διασφάλιση της ενεργούς συμμετοχής των γονέων και άλλων φροντιστών – για παράδειγμα, αλλά όχι αποκλειστικά, των παππούδων, των αδελφών και των ανάδοχων οικογενειών – καθώς και τακτικής ενημέρωσης και διαβούλευσης σχετικά με τις διαδικασίες και τις αποφάσεις που αφορούν στους ίδιους και στα παιδιά τους.
- vi. Παροχή κατάλληλων για την ηλικία, ευαίσθητων ως προς το φύλο και τεκμηριωμένων πληροφοριών σχετικά με την ουσιοεξάρτηση και τις ουσίες στα παιδιά.
- vii. Ενημέρωση των παιδιών για τα δικαιώματά τους, παρακίνηση για να ζητήσουν υποστήριξη και παροχή των μέσων για να το πράξουν, σε

διαδικτυακά ή προσωπικά περιβάλλοντα που εγγυώνται εμπιστοσύνη, συνέχεια και σεβασμό για τις απόψεις των παιδιών και την κατάσταση των γονέων τους.

- viii. Εγγύηση ότι δημιουργούνται συνεχείς και υπεύθυνες διαδικασίες συμμετοχής για τα παιδιά και ότι τα παιδιά ενημερώνονται και εξουσιοδοτούνται να τις χρησιμοποιούν.
- ix. Βεβαιωθείτε ότι ζητείται η γνώμη των παιδιών, ενημερώνονται και εξηγούνται οι αποφάσεις ή οι κρίσεις που τα αφορούν άμεσα ή έμμεσα σε γλώσσα προσαρμοσμένη στο επίπεδο κατανόησής τους.
- x. Να διασφαλίσουν ότι το δικαίωμα στην επίτευξη του υψηλότερου επιπέδου υγείας, το δικαίωμα στην οικογένεια και το δικαίωμα γονικής μέριμνας είναι εγγυημένα για τους γονείς με εξάρτηση από ουσίες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που βρίσκονται σε περιβάλλον επιμέλειας.
- xi. Να παρέχουν στους γονείς εξαντλητικές, ακριβείς και αξιόπιστες πληροφορίες σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες καθώς και σχετικά με τις επιπτώσεις της πρόσβασης σε αυτές.
- xii. Διασφάλιση της πρόσβασης και της διαθεσιμότητας υπηρεσιών και άλλων μορφών υποστήριξης για τους γονείς που κάνουν χρήση ουσιών, προκειμένου να διασφαλιστεί ο ρόλος φροντίδας των παιδιών τους.
- xiii. Διασφάλιση της δημιουργίας μηχανισμών συμμετοχής και λογοδοσίας για τους γονείς που έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες.
- xiv. Ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στις πολιτικές και τις υπηρεσίες και υλοποίηση δράσεων για την επίτευξη της ισότητας των φύλων.
- xv. Διασφάλιση ότι οι γυναίκες που αντιμετωπίζουν εξάρτηση από ουσίες και έμφυλη βία έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες ικανές να αντιμετωπίσουν ταυτόχρονα και τις δύο καταστάσεις.
- xvi. Να διασφαλίσουν ότι η πρακτική που βασίζεται στο τραύμα είναι διαθέσιμη για τα παιδιά και τις οικογένειες, καθώς και για τους πάροχους υπηρεσιών και τους επαγγελματίες στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών, των χώρων κράτησης και των σχολείων.
- xvii. Διασφάλιση της δημιουργίας σχέσης εμπιστοσύνης και συνέχειας της φροντίδας μεταξύ των υπηρεσιών, των παιδιών και των οικογενειών τους.

χviii. Προώθηση και ρύθμιση διεπιστημονικών, πολυτομεακών, συνεργατικών και συντονισμένων μεθόδων εργασίας μεταξύ υπηρεσιών, προκειμένου να διασφαλιστεί, στο πλαίσιο μιας προσέγγισης διαχείρισης περιπτώσεων, ότι τα παιδιά και οι οικογένειές τους υποστηρίζονται σύμφωνα με τις δικές τους ανάγκες, με τις δυνάμεις και τις φιλοδοξίες τους, διασφαλίζοντας παράλληλα τη διατήρηση και την πρόοδο της οικογένειας ως ασφαλούς περιβάλλοντος για όλα τα μέλη της.

χix. Διασφάλιση ότι οι συνθήκες εργασίας για τους επαγγελματίες και τους επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά και οικογένειες που πλήττονται από εξάρτηση από ουσίες σέβονται τα δικαιώματά τους στην υγεία και το δικαίωμα στην οικογένεια.

4. Εθνική Στρατηγική

Η δημιουργία μιας Εθνικής Στρατηγικής με επίκεντρο τα παιδιά και τις οικογένειες που επηρεάζονται από τη χρήση ουσιών είναι ζωτικής σημασίας για τον εντοπισμό, την αντιμετώπιση και τη μείωση των κρυφών βλαβών που προκαλούνται από τη διασταύρωση της εξάρτησης από ουσίες, των πολιτικών για τα ναρκωτικά και της έμφυλης βίας και διακρίσεων. Προωθεί την ευαισθητοποίηση, την ανάπτυξη ικανοτήτων, τη διατομεακή συνεργασία, καθώς και τη συμμετοχή των οικογενειών και των παιδιών και συνάδει με τις υποχρεώσεις των κρατών όσον αφορά την εκπλήρωση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

4.1 Εντολή

Η χάραξη, η εφαρμογή και η παρακολούθηση της Εθνικής Στρατηγικής ανατίθεται σε εκπροσώπους υπουργείων ή φορέων –που αναφέρονται ως «επικεφαλείς φορείς» στον Οδηγό–, ανάλογα με την οργάνωση και την προτίμηση της χώρας και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις. Οι οργανισμοί αποτελούν διευθύνουσα επιτροπή, η οποία υπάγεται στον Πρόεδρο ή στον Πρωθυπουργό ή σε άλλο υπουργείο, τμήμα ή μονάδα κοντά στον επικεφαλής της κυβέρνησης. Διατίθενται κατάλληλοι χρηματοδοτικοί πόροι για την ανάπτυξη, την εφαρμογή και την παρακολούθηση της Στρατηγικής.

4.2 Διαβούλευση

Η κατάρτιση της Εθνικής Στρατηγικής θα πρέπει να προηγείται πολυεπίπεδης διαδικασίας διαβούλευσης, στόχος της οποίας είναι:

- Να ακούγονται οι απόψεις των παιδιών σχετικά με τον αντίκτυπο της εξάρτησης από ουσίες στην ευημερία τους, καθώς και οι συστάσεις τους σχετικά με το τι θεωρούν ότι θα μπορούσε να εγγυηθεί, να διατηρήσει ή να αυξήσει την ευημερία τους, καθώς και τις οικογένειες και τους συνομηλίκους τους.
- Ενσωμάτωση της εμπειρίας των γονέων με τη χρήση ουσιών και τις απόψεις και τις συστάσεις τους σχετικά με τον τρόπο διασφάλισης ότι οι υπηρεσίες αναγνωρίζουν και συμβάλλουν στην ευημερία των οικογενειών και του ρόλου και του δικαιώματός τους ως γονείς.
- Προσδιορισμός των κενών και των πλεονεκτημάτων στις τρέχουσες προσεγγίσεις για την εξάρτηση από ουσίες στις κοινωνικές υπηρεσίες, τον αντίκτυπο της στα δικαιώματα των παιδιών και την ευημερία των γονέων και των οικογενειών.
- Συλλογή πληροφοριών σχετικά με τα στοιχεία που οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής, οι πάροχοι υπηρεσιών και οι επαγγελματίες στους τομείς

των κοινωνικών υπηρεσιών θεωρούν ως εμπόδια ή διευκολυντές για μια διεπιστημονική, συντονισμένη εργασία με τις οικογένειες.

- Προσδιορισμός πρακτικών που υιοθετούν μια συμμετοχική, ενημερωμένη για το τραύμα προσέγγιση βασισμένη στη δυνατότητα των οικογενειών και των παιδιών επιδιώκοντας μιας ολοκληρωμένης στήριξης των οικογενειών, διατηρώντας παράλληλα τα δικαιώματα και τις προοπτικές των μεμονωμένων μελών τους.
- Εντοπισμός των τρεχουσών προόδων και κενών όσον αφορά στην ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου και στη διασφάλιση των δικαιωμάτων των γυναικών που κάνουν χρήση ουσιών.

Μετά την ολοκλήρωση της κατάρτισης της Στρατηγικής, οι επικεφαλείς οργανισμοί εμπλέκουν τα ενδιαφερόμενα μέρη που συμμετέχουν στη διαβούλευση σε μια διαδικασία επικύρωσης της Στρατηγικής μέσω συναντήσεων με τους εκπροσώπους τους.

Η διαβούλευση και η επικείμενη Στρατηγική ανακοινώνονται στο ευρύ κοινό και σε εξειδικευμένους επαγγελματίες ή φορείς μέσω της υποστήριξης εκστρατειών στα μέσα ενημέρωσης και της διάδοσης ψηφιακού περιεχομένου.

4.3 Περιεχόμενο και συμβολή της Στρατηγικής

Η Στρατηγική περιλαμβάνει χαρτογράφηση των κυβερνητικών και μη κυβερνητικών υπηρεσιών που εργάζονται με παιδιά και οικογένειες που πλήττονται από την εξάρτηση από ουσίες, καθώς και με γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Η χαρτογράφηση παρουσιάζει επίσης έναν κατάλογο τεκμηριωμένων προγραμμάτων και παρέχει στις οικογένειες και τα παιδιά τις πληροφορίες για πρόσβαση σε αυτά.

Η Στρατηγική περιλαμβάνει την επανεξέταση επιστημονικών στοιχείων και τη συλλογή ποσοτικών δεδομένων για την παροχή κατάστασης του αριθμού των παιδιών που ζουν σε οικογένειες που πλήττονται από την εξάρτηση από ουσίες.

Επισημαίνει τους υφιστάμενους μηχανισμούς και, εάν υπάρχουν, τα εμπόδια όσον αφορά στη συλλογή και στην ανταλλαγή δεδομένων που αντιμετωπίζουν οι εμπλεκόμενοι οργανισμοί. Προσδιορίζει ποια δεδομένα δεν συλλέγονται επί του παρόντος και παρέχει συστάσεις στους αντίστοιχους οργανισμούς για την ανάπτυξη συγκεκριμένων ερωτημάτων στα υφιστάμενα εργαλεία προκειμένου να αντιμετωπιστούν αυτά τα κενά.

Οι επικεφαλείς οργανισμοί προβαίνουν σε επανεξέταση των νόμων, των κανονισμών, των σχεδίων δράσης και των προγραμμάτων που ενσωματώνουν τα δικαιώματα του παιδιού, τα δικαιώματα των γυναικών και τις πολιτικές που σχετίζονται με τα ναρκωτικά, προκειμένου να εντοπίσουν κενά και ασυνέπειες όσον αφορά στους σκοπούς που επιδιώκει να

επιτύχει η Στρατηγική. Τα κενά ή οι ανάγκες μεταρρύθμισης, εναρμόνισης ή επικαιροποίησης που έχουν εντοπιστεί σε Εθνικές Στρατηγικές, προγράμματα, σχέδια δράσης ή εφαρμογής και παρόμοιους κανονισμούς αναφέρονται στη Στρατηγική. Η διαδικασία εναρμόνισης μπορεί να περιλαμβάνει κανονισμούς για τα ακόλουθα θέματα, ως παράδειγμα μη περιοριστικού καταλόγου:

- Πρόληψη ναρκωτικών, θεραπεία, μείωση των επιβλαβών συνεπειών και έλεγχος της προσφοράς.
- Ψυχική υγεία.
- Παιδιά και νέοι.
- Οικογένειες.
- Σχολεία.
- Εναλλακτική φροντίδα.
- Γυναίκες και παιδιά θύματα ενδοοικογενειακής βίας.
- Φυλακές.
- Κοινωνική πρόνοια.
- Συλλογή και κοινή χρήση δεδομένων.

Με βάση τις ανάγκες της χώρας και τους υφιστάμενους πόρους, όπως προσδιορίζονται από την Επιτροπή και τους θεσμοθετημένους και μη θεσμοθετημένους φορείς και πρόσωπα που συμβάλλουν στη σύνταξη της, η Στρατηγική παρουσιάζει κατάλογο συνιστομένων πρωτοκόλλων συνεργασίας μεταξύ των υπηρεσιών, καθώς και τροποποιήσεις υφιστάμενων πρωτοκόλλων, εάν είναι απαραίτητο. Τα πρωτόκολλα μπορεί να περιλαμβάνουν τα ακόλουθα παραδείγματα, τα οποία δεν προορίζονται ως περιοριστικός ή υποχρεωτικός κατάλογος:

- Πρωτόκολλα συνεργασίας και παραπομπής μεταξύ των σχετικών υπηρεσιών που παρέχουν φροντίδα σε παιδιά και γονείς που κάνουν χρήση ναρκωτικών, προκειμένου να διασφαλιστεί μια ολιστική και διεπιστημονική προσέγγιση στην εργασία με την οικογένεια.
- Πρωτόκολλα συνεργασίας μεταξύ σχολείων και αρμόδιων υπηρεσιών φροντίδας παιδιών και γονέων που κάνουν χρήση ναρκωτικών.
- Πρωτόκολλα συνεργασίας και παραπομπής μεταξύ υπηρεσιών για γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας, κοινωνικών υπηρεσιών και υπηρεσιών θεραπείας και μείωσης της βλάβης, καθώς και υπηρεσιών ψυχικής υγείας.
- Πρωτόκολλα συνεργασίας μεταξύ των υπηρεσιών παιδικής μέριμνας και των υπηρεσιών θεραπείας, μείωσης της βλάβης, αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης/υποστήριξης, προκειμένου να παρέχεται στους γονείς πρόσβαση σε εγκαταστάσεις παιδικής μέριμνας κατά τη διάρκεια της παρέμβασης.

- Πρωτόκολλα συνεργασίας και παραπομπής μεταξύ προγεννητικών και νεογνικών μονάδων και υπηρεσιών απεξάρτησης και μείωσης της βλάβης.
- Πρωτόκολλα συνεργασίας μεταξύ φυλακών και υπηρεσιών θεραπείας, αποκατάστασης, μείωσης βλάβης, αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης/υποστήριξης, καθώς και υπηρεσιών ψυχικής υγείας και κοινωνικών υπηρεσιών για άτομα που βρίσκονται στη φυλακή καθώς και μετά την αποφυλάκιση.

Παιδιά, γονείς και άλλοι σημαντικοί φροντιστές και μέλη της οικογένειας συμμετέχουν ενεργά στην προετοιμασία, σύνταξη, επικύρωση, διάδοση, παρακολούθηση και αξιολόγηση της Στρατηγικής.

Η στρατηγική περιλαμβάνει ένα σύνολο δράσεων και δεικτών που σχετίζονται με την εφαρμογή της. Η Επιτροπή συγκροτεί όργανο παρακολούθησης το οποίο παρακολουθεί την εφαρμογή της Στρατηγικής για το χρονικό διάστημα που αναφέρεται στην ίδια τη Στρατηγική.

4.4 Διάδοση και Ευαισθητοποίηση

Η Στρατηγική διαδίδεται μέσω διαφόρων διαύλων επικοινωνίας και παρουσιάζεται σε πολλαπλά περιβάλλοντα, όπως σχολεία, κοινωνικές υπηρεσίες, καθώς και υπηρεσίες πρόληψης της χρήσης ουσιών, έγκαιρης παρέμβασης, θεραπείας, μείωσης των επιβλαβών συνεπειών, αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης/υποστήριξης.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συμμετέχουν στη διάδοση της Στρατηγικής, καθώς και στην επακόλουθη παρακολούθηση και αξιολόγηση.

Διοργανώνονται δημόσιες εκδηλώσεις και φόρα, με τη συμμετοχή παιδιών, γονέων, πρωταθλητών προτύπων και ηγετικών προσωπικοτήτων που μπορούν να παρακινήσουν την εφαρμογή της Στρατηγικής.

Η Στρατηγική κοινοποιείται σε υφιστάμενες ιστοσελίδες και δημιουργείται μια ad hoc ιστοσελίδα για δημοσίευση της στο διαδίκτυο, ενώ κυκλοφορεί και σε έντυπη μορφή. Η ιστοσελίδα περιέχει μια έκδοση της Στρατηγικής προσαρμοσμένη στα παιδιά, καθώς και πρόσθετο υλικό, με διεθνείς και εθνικές καλές πρακτικές που συγκεντρώθηκαν κατά τη σύνταξη του εγγράφου, συστάσεις για τα παιδιά, χαρτογράφηση υπηρεσιών και προγραμμάτων κ.λπ. Η ιστοσελίδα λειτουργεί ως σημείο αναφοράς για επαγγελματίες, οικογένειες και παιδιά και ενημερώνεται συνεχώς.

4.5 Σχέδιο Δράσης

Η Επιτροπή σκιαγραφεί την πορεία για την ανάπτυξη ενός Σχεδίου Δράσης που θα μετατρέπει το περιεχόμενο και τις συστάσεις της Στρατηγικής σε χρηματοδοτούμενες και μετρήσιμες δραστηριότητες.

5. Κοινωνικές Υπηρεσίες

Οι κοινωνικές υπηρεσίες ορίζονται ως ένα ενιαίο φάσμα υπηρεσιών που ανταποκρίνονται σε γενικές κοινωνικές ανάγκες καθώς και εξειδικευμένες, εξατομικευμένες κοινωνικές υπηρεσίες που παρέχονται είτε από δημόσιους είτε από μη κυβερνητικούς φορείς. Οι υπηρεσίες για οικογένειες και παιδιά που πλήττονται από την ουσιοεξάρτηση ανήκουν και στις δύο κατηγορίες.

Η ενότητα του Οδηγού για τις κοινωνικές υπηρεσίες απευθύνεται:

- i) στους πάροχους υπηρεσιών και στους επαγγελματίες των κοινωνικών και υγειονομικών υπηρεσιών που εργάζονται με παιδιά και οικογένειες που αντιμετωπίζουν ευάλωτες συνθήκες
- ii) σχολεία
- iii) υπηρεσίες για άτομα που κάνουν χρήση ναρκωτικών και
- iv) υπηρεσίες για γυναίκες θύματα και επιζήσασες έμφυλης βίας.

Ο σκοπός δεν είναι να σκιαγραφηθούν όλες οι δράσεις και οι υπηρεσίες που πρέπει να εφαρμόσουν ή να παρέχουν οι κοινωνικές υπηρεσίες, αλλά μόνο εκείνα τα στοιχεία και οι διαδικασίες που θα μπορούσαν να συμπληρώσουν το έργο τους.

5.1 Παροχή Υπηρεσιών

Οι κοινωνικές υπηρεσίες ανταποκρίνονται στο πλαίσιο ΑΑΑQ που περιγράφεται από την Επιτροπή Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων στο Γενικό Σχόλιο 14 (Επιτροπή Οικονομικών, Κοινωνικών και Μορφωτικών Δικαιωμάτων, 2000: παράγραφος 12).

Η ισορροπημένη και ισόνομη φροντίδα και παροχή υπηρεσιών είναι εγγυημένη σε αγροτικές και απομονωμένες περιοχές, σε αποκλεισμένες περιοχές, φυλακές καθώς και σε άλλα στερητικά της ελευθερίας περιβάλλοντα ή κλειστά ιδρύματα για ενήλικες ή/και παιδιά.

Παρέχεται βιώσιμη χρηματοδότηση, ώστε να διασφαλιστεί ότι δεν θα διακοπούν προγράμματα και υπηρεσίες για οικογένειες.

5.2 Ικανότητα του προσωπικού και κοινή κατάρτιση

Εξασφαλίζεται επένδυση σε ανθρώπινους πόρους, ώστε να διασφαλίζεται η συνέχεια της περίθαλψης και να μειώνεται η εναλλαγή του προσωπικού, καθώς και να διασφαλίζεται ότι το προσωπικό που εργάζεται με οικογένειες δεν τίθεται υπό πίεση.

Δεδομένων των ευαίσθητων και συχνά δύσκολων συνθηκών και περιπτώσεων που αντιμετωπίζει το προσωπικό που εργάζεται στους τομείς της εξάρτησης από ουσίες, των παιδιών και άλλων ευάλωτων συνθηκών,

διασφαλίζεται ότι παρέχεται επαρκής υποστήριξη στο προσωπικό των υπηρεσιών όσον αφορά στην παροχή συμβουλών, στην εποπτεία και στην πρακτική που βασίζεται σε τραύματα.

Αναγνωρίζεται το έμμεσο τραύμα που ενδεχομένως επηρεάζει το προσωπικό που συνεργάζεται στενά με άτομα που επηρεάζονται από την εξάρτηση από ουσίες (Canadian Centre on Substance Abuse 2014), άλλες καταστάσεις ευπάθειας και πολύπλοκα τραύματα.

Όλοι οι επαγγελματίες κοινωνικές υπηρεσίες και υπηρεσίες υγείας – συμπεριλαμβανομένης της πρόληψης της χρήσης ουσιών, της έγκαιρης παρέμβασης, της θεραπείας, της μείωσης της βλάβης, της αποκατάστασης και των υπηρεσιών κοινωνικής επανένταξης/υποστήριξης – είναι εξοικειωμένοι με το νομικό πλαίσιο, τις μεθοδολογίες και τις προσεγγίσεις για τη συμμετοχή των παιδιών και των οικογενειών, την εξάρτηση από ουσίες, την πρόληψη και την εξάλειψη της έμφυλης βίας, καθώς και την πρόληψη, διαχείριση και επίλυση συγκρούσεων, που σχετίζονται με την ουσιοεξάρτηση.

Διασφαλίζεται ότι οι κοινωνικές υπηρεσίες είναι εξοπλισμένες με τεκμηριωμένες και χωρίς στίγμα πληροφορίες σχετικά την εξάρτηση από νόμιμες και παράνομες ουσίες, καθώς και άλλες συμπεριφορές και μορφές εθισμού, όπως τα ψυχαναγκαστικά βιντεοπαιχνίδια, τα τυχερά παιχνίδια, τις διαδικτυακές αγορές, τη ροή ή τη χρήση κοινωνικών δικτύων (Συμβούλιο της Ευρώπης 2022β). Διαθέτουν επίσης πληροφορίες σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες για άτομα με εξάρτηση από ουσίες.

Το προσωπικό των κοινωνικών υπηρεσιών λαμβάνει εκπαίδευση κατά του στίγματος (Comiskey et al., 2021; Γραφείο του Υπατού Αρμοστή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα 2019: 1.3.vi, σ. 9), το οποίο περιλαμβάνει την ανάπτυξη και την κατάρτιση στην τυποποιημένη γλώσσα (Cafferkey, 2024) και περιλαμβάνει άτομα που κάνουν χρήση ουσιών στον σχεδιασμό, στην εφαρμογή και στην αξιολόγησή του (CND, 2018; Comiskey κ.ά., 2021).

Κοινή, διεπιστημονική εκπαίδευση υλοποιείται διαδικτυακά και με φυσική παρουσία. Επιτρέπει στο προσωπικό από διάφορους τομείς να λαμβάνει επαρκείς πληροφορίες, κατάρτιση και ανταλλαγή γνώσεων, πρακτικών και εμπειριών, προκειμένου να είναι σε θέση να αναπτύξει διεπιστημονικές μεθοδολογίες και προσεγγίσεις και να μειώσει τα υφιστάμενα εμπόδια – όπως η άγνοια για τα ναρκωτικά και την εξάρτηση ή μια καθαρά κλινική, εξατομικευμένη προσέγγιση στη θεραπεία ενός πελάτη – που εμποδίζουν την κοινή εργασία και την ολιστική προσέγγιση των οικογενειών που πλήττονται από εξάρτηση από ουσίες.

5.3 Εντοπισμός και παραπομπή

Με την επιφύλαξη των διεθνών και εθνικών κανονισμών για την προστασία των δεδομένων, χρησιμοποιείται ένας μηχανισμός για την ταυτοποίηση και τον εντοπισμό γονέων και παιδιών και τη διασφάλιση ότι οι κοινωνικές και υγειονομικές υπηρεσίες παρέχονται με συνέχεια της φροντίδας σε εθνικό επίπεδο, ακόμη και σε περίπτωση γεωγραφικής κινητικότητας των χρηστών των υπηρεσιών και αλλαγών πάροχων υπηρεσιών.

Συνιστάται στις κοινωνικές και υγειονομικές υπηρεσίες να εφαρμόζουν το Διεθνές Ερωτηματολόγιο για τις Δυσμενείς Εμπειρίες της Παιδικής Ηλικίας (ACE-IQ), προσαρμοσμένο στο εθνικό και τοπικό πλαίσιο .

Τα άτομα με εξάρτηση από ουσίες που βρίσκονται στη φυλακή ή σε άλλα κλειστά περιβάλλοντα και οι οικογένειές τους, εντοπίζονται και έρχονται σε επαφή με κοινωνικές υπηρεσίες και υπηρεσίες θεραπείας, μείωσης της βλάβης, αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης/υποστήριξης.

Σε περίπτωση κοινής εργασίας μεταξύ διαφορετικών υπηρεσιών που παρακολουθούν περισσότερα από ένα μέλη της οικογένειας, οι ατομικοί φάκελοι μπορούν να συνδεθούν μέσω διαδικτυακής πλατφόρμας, προκειμένου να αναπτυχθούν, να αναφερθούν και να παρακολουθούνται πολύπλοκες υποθέσεις μέσω μιας ολιστικής, διεπιστημονικής προσέγγισης.

Ακριβείς και ενημερωμένες πληροφορίες σχετικά με τα προγράμματα και τις υπηρεσίες που διατίθενται στην περιοχή και την επικοινωνία τους είναι διαθέσιμες για παιδιά, οικογένειες και πάροχους υπηρεσιών, προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση και η παραπομπή.

5.4 Διεπιστημονική και συμμετοχική εργασία με οικογένειες και παιδιά

Οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι υπεύθυνοι λειτουργοί προστασίας των παιδιών, οι νοσηλεύτές και το ιατρικό προσωπικό και τα δικαστήρια συνεργάζονται με υπηρεσίες πρόληψης της χρήσης ουσιών, έγκαιρης παρέμβασης, θεραπείας, φροντίδας, αποτοξίνωσης, αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης/υποστήριξης, καθώς και με πάροχους υπηρεσιών σε άλλους συναφείς τομείς (όπως σχολεία, υπηρεσίες στέγασης, απασχόλησης, επιδομάτων κλπ.) μέσω ενός μοντέλου διεπιστημονικής ομάδας, έτσι ώστε να διασφαλιστεί μια ολοκληρωμένη και συντονισμένη φροντίδα στις οικογένειες και σε κάθε μέλος της.

Οι επαγγελματίες είναι ικανοί, πρόθυμοι και εκπαιδευμένοι για το πώς να προσανατολίσουν καλύτερα τους ανθρώπους να πλοηγηθούν στο σύστημα, να τους παρέχουν υπεύθυνες πληροφορίες, υποστήριξη και να τους συνδέσουν άμεσα με άλλες υπηρεσίες. Οι υπηρεσίες είναι ευέλικτες

και ικανές να προσαρμόζονται, προτείνοντας ρεαλιστικές δράσεις και εμπλέκοντας τους εξυπηρετούμενους των υπηρεσιών στη διαδικασία σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων.

Η φροντίδα και η πρακτική που βασίζεται στο τραύμα εφαρμόζεται στις κοινωνικές υπηρεσίες και τις υπηρεσίες υγείας, συμπεριλαμβανομένης της πρόληψης της χρήσης ουσιών, της έγκαιρης παρέμβασης, της θεραπείας, της φροντίδας, της αποκατάστασης, της αποκατάστασης και των υπηρεσιών κοινωνικής επανένταξης/υποστήριξης, τόσο με τις οικογένειες όσο και με το προσωπικό.

Η συμμετοχή των παιδιών και των γονέων ενσωματώνεται ως συνεχής πρακτική εντός των υπηρεσιών και των δικαστηρίων, αντιμετωπίζοντας τις ανάγκες και τις διαφορές μεταξύ των παιδιών όσον αφορά στην ηλικία, στο φύλο, στην εθνικότητα, στο πολιτιστικό και γλωσσικό υπόβαθρο και στις αναπηρίες.

Οι γονείς που κάνουν χρήση ουσιών και τα μέλη της οικογένειας συμμετέχουν ενεργά στην αξιολόγηση, στον σχεδιασμό και στην παρακολούθηση των δράσεων που αφορούν τους ίδιους και την οικογένειά τους μέσω μεθοδολογιών που ευνοούν τις συνεργατικές και διεπιστημονικές διαδικασίες.

Οι ομάδες υποστήριξης συνομηλίκων για γονείς και παιδιά, καθώς και άλλα μέλη της οικογένειας ενθαρρύνονται και υποστηρίζονται από υπηρεσίες.

Οι δράσεις για την αντιμετώπιση των αναγκών των παιδιών που επηρεάζονται από τη χρήση των γονιών τους θα πρέπει να υιοθετούν μια προσέγγιση βασισμένη στη δυνατότητα (Dawe κ.ά. 2008), να προωθούν την ανθεκτικότητα και να παρέχουν στήριξη σε διάφορα στάδια της ανάπτυξης του παιδιού, καλύπτοντας πολλαπλούς τομείς (ΕΚΠΝΤ 2023β).

5.5 Κατάρτιση, πρόληψη, εντοπισμός και παραπομπή σε σχολικά περιβάλλοντα

Τα πρωτόκολλα άμεσου εντοπισμού και παραπομπής εφαρμόζονται στο σχολικό περιβάλλον. Παράλληλα θα πρέπει να εφαρμοστεί μια πολυτομεακή, πολυεπιστημονική διά ζώσης και διαδικτυακή κατάρτιση σε αυτούς που τα εφαρμόζουν.

Οι εκπαιδευτικοί εκπαιδεύονται και ενημερώνονται σχετικά με την εξάρτηση από ουσίες, ώστε να είναι σε θέση να εντοπίζουν παιδιά που μπορεί να επηρεάζονται από την ουσιοεξάρτηση των γονέων, αλλά και να μην αναπαράγουν στιγματιστικές πεποιθήσεις σε άτομα που κάνουν χρήση ναρκωτικών ή εθιστικές συμπεριφορές, όπως εθισμός σε ψυχαναγκαστικά βιντεοπαιχνίδια, τυχερά παιχνίδια, διαδικτυακές αγορές, ροή ή χρήση κοινωνικών δικτύων (Συμβούλιο της Ευρώπης 2022β).

Εφαρμόζονται καθολικά, επιλεκτικά, ενδεδειγμένα και περιβαλλοντικά προγράμματα πρόληψης για παιδιά και εφήβους, καθώς και διαδικασία συμμετοχής που ενδυναμώνει τα παιδιά στο να γνωρίζουν τα δικαιώματά τους, να αναγνωρίζουν και να συζητούν καταστάσεις που μπορεί να επηρεάζουν τα ίδια ή τους συνομηλίκους τους και να γνωρίζουν πού να αναζητήσουν βοήθεια, εφόσον τη χρειάζονται.

Στα παιδιά και στους εφήβους παρέχονται πληροφορίες προσαρμοσμένες στην ηλικία και απαλλαγμένες από το στίγμα σχετικά με την εξάρτηση από ουσίες. Έχει αποδειχθεί ότι η παροχή παρεμβάσεων απλής ενημέρωσης δεν είναι αποτελεσματική για τη μείωση της χρήσης ναρκωτικών (ΕΚΠΝΤ 2022). Σκοπός είναι να παράσχεται στα παιδιά των οποίων οι γονείς κάνουν χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών μια κατανόηση του τι μπορεί να βιώνουν στο σπίτι και τι μπορεί να περνούν οι γονείς τους, προκειμένου να συμβάλει στη μείωση του αισθήματος αβεβαιότητας.

Οι διαδικασίες συμμετοχής είναι προσαρμοσμένες στην ηλικία των παιδιών, λαμβάνοντας υπόψη το φύλο και τη διαφορετικότητα και εγγυώνται τη συμμετοχή των παιδιών στο σχεδιασμό και στην ανάπτυξη της διαδικασίας.

5.6 Υπηρεσίες για άτομα που κάνουν χρήση ναρκωτικών και τις οικογένειές τους

Οι υπηρεσίες πρόληψης, έγκαιρης παρέμβασης, θεραπείας, φροντίδας, αποτοξίνωσης, αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξη επανένταξης/ υποστήριξης προσφέρουν τη δυνατότητα στους γονείς να συμμετέχουν στη θεραπεία με τα παιδιά τους, παρέχοντας υπηρεσίες φροντίδας στη δομή ή σε συνεργασία με άλλες τοπικές υπηρεσίες.

Τα παιδιά των οποίων οι γονείς κάνουν χρήση ναρκωτικών έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες και προγράμματα ειδικά προσαρμοσμένα για αυτά.

Υπηρεσίες και παρεμβάσεις για τα μέλη της οικογένειας διατίθενται επίσης σε υπηρεσίες πρόληψης, έγκαιρης παρέμβασης, θεραπείας, φροντίδας, ανάρρωσης, αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης/ υποστήριξης, σε συντονισμό με άλλες κοινωνικές υπηρεσίες. Παρέχεται ολοκληρωμένη φροντίδα στους γονείς που κάνουν χρήση ουσιών και στα παιδιά τους, προκειμένου να ενδυναμωθούν οι γονείς και να ενισχυθούν οι ικανότητές τους, καθώς και να προληφθεί και να μειωθεί ο οικογενειακός χωρισμός ή να ευνοηθεί η επανένωση των παιδιών με τη βιολογική τους οικογένεια (ΕΚΠΝΤ 2012). Οι οικογένειες ενισχύονται στη διαδικασία επανένωσης, λαμβάνοντας υπόψη την πολυπλοκότητα που αυτό μπορεί να συνεπάγεται για τα παιδιά και τους γονείς ατομικά και συλλογικά.

Δημιουργούνται εξειδικευμένες τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας και ηλεκτρονική εξειδικευμένη υποστήριξη για παιδιά και οικογένειες που πλήττονται από εξάρτηση από ουσίες. Η υπηρεσία παρέχεται από επαγγελματίες και όχι από Τεχνητή Νοημοσύνη. Οι πληροφορίες σχετικά με αυτές τις υπηρεσίες προωθούνται στα μέσα ενημέρωσης και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, στα σχολεία και στις κοινοτικές υπηρεσίες.

Τα μέλη του προσωπικού σε υγειονομικές, κοινωνικές υπηρεσίες ή υπηρεσίες προστασίας παιδιών που έρχονται σε άμεση επαφή με γυναίκες που κάνουν χρήση ουσιών και είναι έγκυες ή μητέρες εκπαιδεύονται και γνωρίζουν τα συναισθήματα, τις καταστάσεις και τις ανάγκες που μπορεί να βιώνουν οι γυναίκες. Είναι έτοιμοι να ανταποκριθούν κατάλληλα και υποστηρικτικά, αποφεύγοντας το στίγμα και τη διαπόμπευση.

Εφαρμόζονται διεπιστημονικά ολοκληρωμένα προγράμματα φροντίδας, με γιατρούς, νοσηλευτές, μαίες, ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς και παρακολουθούν τις γυναίκες που κάνουν χρήση ουσιών και τα παιδιά τους από την αρχή της εγκυμοσύνης έως την παιδική ηλικία, ώστε να διασφαλίζεται η ευημερία και η υγιή ανάπτυξη της μητέρας και του παιδιού (ΕΚΠΝΤ 2012).

Χώροι ή ομάδες μόνο για γυναίκες, καθώς και ολοκληρωμένες, ειδικές υπηρεσίες είναι διαθέσιμες για τις γυναίκες που κάνουν χρήση ουσιών. Όπως αναφέρεται στο εγχειρίδιο της Ομάδας Πομπιντού με τίτλο Εφαρμογή μιας προσέγγισης με βάση το φύλο στις πολιτικές για τα ναρκωτικά: πρόληψη, θεραπεία και ποινική δικαιοσύνη (Mutatayi et al. 2022), ορισμένες από τις παρεμβάσεις με βάση το φύλο που θα πρέπει να είναι διαθέσιμες είναι:

- Υπηρεσίες ημέρας σταθεροποίησης φαρμάκων με επίκεντρο το φύλο που παρέχουν επιλογές παιδικής φροντίδας και εκπαίδευσης.
- Υπηρεσίες άμεσης πρόσβασης ανάλογα με το φύλο που παρέχουν ανταλλαγή συριγγών, υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης (όπως στο πλαίσιο υπηρεσιών σεξουαλικής υγείας) ή σύντομες παρεμβάσεις.
- Η καθιέρωση συγκεκριμένων ημερών όπου παρέχονται υπηρεσίες μόνο για γυναίκες, εκτός από την επέκταση των καθορισμένων περιοχών ή τη δημιουργία περισσότερων εγκαταστάσεων με επίκεντρο τις γυναίκες.
- Άμεση πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή στέγαση και κατάλληλες υπηρεσίες για την εξασφάλιση ασφαλών οδών εξόδου από τα περιβάλλοντα θεραπείας και φροντίδας.
- Αντιμετώπιση λιστών αναμονής για υπηρεσίες αποτοξίνωσης και θεραπεία για υπηρεσίες που αφορούν το φύλο.

Η διάσταση του φύλου υιοθετείται επίσης στην εργασία με τους άνδρες που κάνουν χρήση ουσιών.

5.7 Υπηρεσίες και καταφύγια για γυναίκες θύματα έμφυλης βίας

Ενώ υπάρχει συνεχής αναγνώριση της διατομεακότητας της χρήσης ουσιών και της ενδοοικογενειακής βίας για τις γυναίκες, εξακολουθεί να υπάρχει μια προσέγγιση στεγανών όπου, αφενός, οι υπηρεσίες ενδοοικογενειακής βίας τείνουν να αποκλείουν τις γυναίκες που κάνουν ενεργή χρήση ουσιών από τα καταφύγια και, αφετέρου, οι υπηρεσίες θεραπείας αφορούν κυρίως ή αποκλειστικά τη χρήση ουσιών.

Προκειμένου να αντιμετωπιστεί και να τροποποιηθεί αυτή η κατάσταση, οι χώρες και οι υπηρεσίες επανεξετάζουν και επεκτείνουν τις ικανότητές τους για ολοκληρωμένες υπηρεσίες που αντιμετωπίζουν αυτά τα συγκλίνοντα ζητήματα και υιοθετούν μια προσέγγιση βασισμένη στο τραύμα.

Τα καταφύγια είναι εξοπλισμένα με εργαζόμενους υποστήριξης παιδιών (Hollywood et al. 2023a) αφιερωμένους στην αποκλειστική εργασία με παιδιά σε καταφύγια.

Εφαρμόζεται διεπιστημονική, διατομεακή κατάρτιση προκειμένου να ενισχυθεί η συνεργασία των υπηρεσιών που στοχεύουν στις γυναίκες και η παροχή ολοκληρωμένης φροντίδας.

6. Τελικές παρατηρήσεις

Ο πλήρης Οδηγός εκπονήθηκε στο πλαίσιο ενός τετραετούς σχεδίου το οποίο, υπό την ηγεσία της Ομάδας Πομπιντού, δέσμευσε τις συμμετέχουσες χώρες σε μια διπλή προσπάθεια: αφενός, να ρίξει φως στις επιπτώσεις της γονικής εξάρτησης από ουσίες στα παιδιά αφετέρου, να αναπτύξει προτάσεις με στόχο τη δημιουργία ολοκληρωμένων πολιτικών που λαμβάνουν υπόψη τα παιδιά καθώς και τους γονείς τους και υποστηρίζουν την ευημερία των οικογενειών.

Διαρθρωμένος σε τρεις ενότητες και 108 συγκεκριμένα σημεία, ο Οδηγός περιγράφει στα κράτη μέλη τις δράσεις που θα μπορούσαν να υλοποιηθούν για να διασφαλιστεί ότι τα παιδιά και οι γονείς που πλήττονται από την ουσιοεξάρτηση αναγνωρίζονται, υποστηρίζονται και ενδυναμώνονται από τις πολιτικές και τις κοινωνικές υπηρεσίες. Η Ομάδα Πομπιντού είναι έτοιμη να παράσχει τεχνική βοήθεια και καθοδήγηση στις χώρες που ενδιαφέρονται να ακολουθήσουν αυτή την πορεία.

Εν κατακλείδι, είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι αυτός ο Οδηγός, καθώς και κάθε προϊόν του έργου της Ομάδας Πομπιντού για τα παιδιά και τις οικογένειες που πλήττονται από την ουσιοεξάρτηση, έχει γραφτεί με τον ηθικό σκοπό της ενίσχυσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων των παιδιών και με την πεποίθηση ότι, μέσω της διεθνούς συνεργασίας και συγκεκριμένων εθνικών και τοπικών δράσεων, οι συστάσεις του Αλέξη, το νεαρό αγόρι από την Ελλάδα του οποίου η μαρτυρία ανοίγει αυτό το έγγραφο, μπορεί να γίνει πραγματικότητα για τα εκατομμύρια παιδιά που πλήττονται από την εξάρτηση από ουσίες και τους γονείς τους.

Παράρτημα Ι. Ορισμοί

Παιδί: κάθε ανθρώπινο ον ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν, σύμφωνα με το δίκαιο που εφαρμόζεται στο παιδί, η ενηλικίωση επιτυγχάνεται νωρίτερα (Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών 1989).

Ναρκωτικά/ουσίες: «Τα ψυχοδραστικά φάρμακα είναι ουσίες που, όταν λαμβάνονται ή χορηγούνται στον οργανισμό κάποιου, επηρεάζουν τις νοητικές διαδικασίες, π.χ. την αντίληψη, τη συνείδηση, τη γνωστική λειτουργία ή τη διάθεση και τα συναισθήματα. Τα ψυχοδραστικά φάρμακα ανήκουν σε μια ευρύτερη κατηγορία ψυχοδραστικών ουσιών που περιλαμβάνουν επίσης το αλκοόλ και τη νικοτίνη". Στο παρόν έγγραφο, οι όροι ναρκωτικά, ουσίες και ψυχοδραστικές ουσίες χρησιμοποιούνται για να αναφερθούν στο αλκοόλ, στη νικοτίνη, στα συνταγογραφούμενα φάρμακα, στις ελεγχόμενες ουσίες σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών, στις νέες ψυχοδραστικές ουσίες καθώς και στις ουσίες που χρησιμοποιούνται για τις ψυχοδραστικές επιδράσεις τους, όπως οι διαλύτες.

Εξάρτηση από ναρκωτικά/ουσίες/ουσιοεξάρτηση: μοτίβο επαναλαμβανόμενης ή συνεχούς χρήσης ψυχοτρόπου ναρκωτικής ουσίας με ενδείξεις μειωμένης ρύθμισης της χρήσης της εν λόγω ναρκωτικής ουσίας, η οποία εκδηλώνεται με δύο ή περισσότερα από τα ακόλουθα: α) μειωμένο έλεγχο της χρήσης ουσιών (συμπεριλαμβανομένης της έναρξης, της συχνότητας, της έντασης, της διάρκειας, της διακοπής και του πλαισίου)· β) αύξηση της προτεραιότητας της χρήσης ναρκωτικών έναντι άλλων πτυχών της ζωής, συμπεριλαμβανομένης της διατήρησης της υγείας και των καθημερινών δραστηριοτήτων και ευθυνών, έτσι ώστε η χρήση ναρκωτικών να συνεχίζεται ή να κλιμακώνεται παρά την εμφάνιση βλάβης ή αρνητικών συνεπειών (συμπεριλαμβανομένης της επανειλημμένης διαταραχής της σχέσης, των επαγγελματικών ή σχολικών συνεπειών και των αρνητικών επιπτώσεων στην υγεία)· και γ) φυσιολογικά χαρακτηριστικά ενδεικτικά νευροπροσαρμογής στην ουσία, όπως: 1) ανοχή στις επιδράσεις της ουσίας ή ανάγκη χρήσης αυξανόμενων ποσοτήτων της ουσίας για την επίτευξη του ίδιου αποτελέσματος· 2) συμπτώματα στέρησης μετά την παύση ή τη μείωση της χρήσης της εν λόγω ουσίας· ή 3) επαναλαμβανόμενη χρήση της ουσίας ή φαρμακολογικά παρόμοιων ουσιών για την πρόληψη ή την ανακούφιση των συμπτωμάτων στέρησης (ΠΟΥ και UNODC 2020: 4).

Όταν αναφερόμαστε στην εξάρτηση σε αυτό το κείμενο, περιλαμβάνονται και άλλες μορφές εθισμού, ακόμη και αν δεν αναφέρονται ρητά. Αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν ψυχαναγκαστικά βιντεοπαιχνίδια, τυχερά παιχνίδια, διαδικτυακές αγορές, ροή ή χρήση κοινωνικών δικτύων (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2022β).

Χρήση ναρκωτικών/ουσιών: στον Οδηγό, ο όρος χρήση ναρκωτικών δεν έχει σκοπό να περιγράψει όλες τις μορφές χρήσης ναρκωτικών, αλλά ως συνώνυμο της εξάρτησης από ναρκωτικά/ουσίες.

Έμφυλη βία: Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, γνωστή και ως «Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης», ορίζει την έμφυλη βία ως εκείνη που στρέφεται κατά μιας γυναίκας επειδή είναι γυναίκα ή που επηρεάζει δυσανάλογα τις γυναίκες (Συμβούλιο της Ευρώπης 2011α). Αυτός ο ορισμός επαναλαμβάνεται και σε αυτό το κείμενο· ωστόσο, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι η έμφυλη βία και τα πρότυπα ηγεμονικής αρρενωπότητας (Connell & Messerschmidt, 2005) επηρεάζουν επίσης τους άνδρες, τα ΛΟΑΤΚΙ+ και τα μη δυαδικά άτομα.

Άνδρας/άρρεν: Άτομα που προσδιορίζουν το φύλο τους ως αρσενικό.

Μη δυαδικό: Άτομα των οποίων το φύλο δεν είναι αρσενικό ή θηλυκό.

Γονέας: Πρόσωπα που ασκούν τη γονική μέριμνα (Συμβούλιο της Ευρώπης 2006).

Γονείς: Όλοι οι ρόλοι που ανατίθενται στους γονείς για τη φροντίδα και την ανατροφή των παιδιών (Συμβούλιο της Ευρώπης 2006).

Θετική γονική μέριμνα: Η γονική συμπεριφορά βασίζεται στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού που είναι στοργική, ενδυναμωτική, μη βίαιη και παρέχει αναγνώριση και καθοδήγηση που περιλαμβάνει τον καθορισμό ορίων για να καταστεί δυνατή η πλήρης ανάπτυξη του παιδιού (Συμβούλιο της Ευρώπης 2006).

Κοινωνικές υπηρεσίες: ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών που ανταποκρίνονται σε γενικές κοινωνικές ανάγκες, καθώς και ατομικές κοινωνικές υπηρεσίες που παρέχονται είτε από δημόσιους είτε από ιδιωτικούς φορείς. Ενώ η πρώτη αναφέρεται σε τυποποιημένες, καθολικές υπηρεσίες που παρέχονται σε άτομα ως μέλη μιας κατηγορίας, οι δεύτερες είναι «ειδικές ανάγκες» και απευθύνονται σε συγκεκριμένες ανάγκες των δικαιούχων (Συμβούλιο της Ευρώπης 2011β: II.3, σ. 6).

Γυναίκα/γυναίκα: Άτομα που προσδιορίζουν το φύλο τους ως θηλυκό.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

ΑΡΧΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ
ΕΞΑΡΤΗΣΕΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

Ιωσήφ Χατζηιωσήφ 35 και Ανδρέα Αβρααμίδη
1ος όροφος,
2028 Στρόβολος, Λευκωσία

Τηλ.: 22442960/72
Φαξ: 22305190
info@naac.org.cy

Μετάφραση κειμένου & επιμέλεια
Λήδα Χριστοδούλου

www.naac.org.cy